

D RUŠTVENIK

DOMOLJUBOVA PRILOGA
POSVEČENA IZOBRAZBI
: IN NAŠIM DRUŠTVOM :

Štev. 8.

V Ljubljani, dne 17. avgusta 1911.

Leto III.

Naše društvo.

1. Ustanovitev.

Pred par leti je prišel k nam nov učitelj. Prejšnji je bil že star in velik pijanec. Po vseh beznicah je popival in z vsakim postopačem se je bratril. Ljudje so že težko čakali, da bi šel v pokoj. Posebno nekateri fantje in dekleta bi bili radi videli, da bi prišel učitelj, ki bi ustanovil izobraževalno društvo in prirejal z njimi igre.

Veseli so bili ljudje, ko so izvedeli, da novi učitelj Janez Kosec ni liberallec. V nedeljo je prišel na kor h pevcem in jim je pomagal in tudi sicer je rad šel med fante in je bil čisto domač. Fantje so vedno čakali, kdaj jim bo začel prigovarjati, naj se ustanovi društvo, pa zastonj. Nazadnje so sami začeli nagovarjati, da imajo sedaj že v vsaki hribovski vasi izobraževalno društvo, samo v Dolini še ne, da se dolinskim fantom in dekletom že skoro zamalo zdi, da morajo hoditi v sosednje vasi k igram in prireditvam, prejšnje čase da so bili Dolinci prvi, ki so kaj napravili, sedaj pa čisto zadnji. Da je veliko deklet in fantov, ki bi radi pristopili, samo začeti nihče ne upa, ker je to za kmečkega človeka precej težavno. Učitelj pa ni hotel o tem dosti slišati in nič ni odgovoril. Ko je odšel, je tiho povedal Poljančev Tone, da se mu zdi sumljivo, da je morda učitelj kak prikrit liberallec; on je že večkrat slišal, da je med učitelji tudi precej hinavcev in da morebiti ni prav, da mu tako zaupajo. Vendar drugi niso bili njegovih misli in Hribov Joža je nazadnje obljubil, da bo učitelja naravnost vprašal, kako in kaj, in prosil, naj jim pomaga, da so se tako dolgo zanašali na njegovo pomoč in sedaj je že skoraj eno leto v Dolini.

Res je to storil, ko sta bila prvič z učiteljem sama.

»Vidiš, Joža,« mu je odgovoril učitelj, »jaz sem na društvo mislil prvi

dan, ko sem bil v Dolini in takrat sem obljubil, da pred letom ne začnem. Dokler ne spoznam kraja in ljudi, ni nič. Društvo za par dni se lahko ustanovi kar tjavendan. Toda tako društvo — boljše nič. In sam od sebe tudi ne vem, če bi bil začel tako hitro. Nič ne maram, da bi kdo govoril, da sem društvo usilil komu, saj bodo še tako imeli dovolj govoric. Boš videl, koliko bomo imeli nasprotnikov, vsi gostilničarji, vsi liberalci nam bodo delali vse mogoče ovire, koliko bomo imeli dela! Nabaviti si bomo morali knjižnico. Prostoru tudi nimamo pripravnega, najboljše bi bilo kar v začetku misliti na društven dom. Težave bodo res velike in boj bo hud, jaz se ne bojim, z veseljem bom storil, kar bom mogel v prospeh društva, ti pa razloži vse to fantom, da ne bodo potem godrnjali; če so na vse pripravljeni, potem pa kar začnimo. Če bomo skup držali, se nam ni ničesar bati. Jaz bom zadnji obupal.«

Do nedelje je učitelj sestavil pravila in fantje so podpisali naznanilo glavarstvu in v nedeljo popoldne so nabirali člane. Učitelj, Hribov Joža in Tinkovčev Janez so šli od hiše do hiše s polo papirja in prigovarjali posebno fantom in dekletom, naj pristopijo.

Ko so prišli k Črvičevim, so jim povedali, da že govore ljudje po vasi, da gospod župnik ni zadovoljen s tem, da se ustanavlja društvo, češ da bi on rad, da se naredi kmalu novo župnišče, če bodo pa društveni člani in učitelj napravljali društveni dom, se bo zdelo oboje ljudem preveč in tako ne bo ne z domom in ne z župniščem nič. Janez je moral potem razložiti, da je gospod župnik celo obljubil darovati za društvo vse svoje knjige, kar je takih, da bi bile za društvo, samo to, da je rekel, da sicer ne bo mogel kaj prida sodelovati, ker je fara velika, kaplana bi moral imeti, pa mora opraviti vse sam; pa že tako star, saj tako ali tako odide v par letih v pokoj. Črvičevi in tudi

drugi ljudje so se čudili, kako morejo biti ljudje tako zlobni in kako morejo govoriti tako grde laži.

Učitelj se je samo nasmehnil in dejal svojim spremljevalcem: »Saj sem vam pravil, da bodo lagali, kar bodo mogli.«

Ko so mu pa drugi dan pripovedovali, kaj so potem ljudje govorili, ko je on odšel domov, je bil pa tudi on že jezen. Gašperčkov Šimen je namreč vedel povedati Tinkovčevemu in Hribovemu, da učitelj samo zato tišči tako v društvo, ker se bo pri tem zaslužilo. On jih bo lepo učil za igre, pri petju ali pa bodo še napravili kake tamburice. Kadar bo pa kakšna veselica, si bo lepo pridržal polovico vstopnine kot plačilo za trud. »Pa tudi drugače mu to ne bo škodovalo,« je dejal. »Pravijo, da se dandanes lahko avanzira, če kdo pri klerikalnih društvih pomaga. Naš učitelj je še mlad in drugje so še boljše službe, kakor pri nas v Dolini.«

Potolažil pa se je, ko je prišla čez par dni stara ženica s hribov in dala dve kroni za društvo.

»Slišala sem, da boste naredili društvo, da ne bo treba mladim ljudem v nedeljah in praznikih iskati razvedrila v gostilni pri žganju in slabi družini. Da bodo fantje in dekleta lepo kaj dobrega brali, se lepih iger učili, peli in modre nauke poslušali. Pridige ali kaj že, saj ne vem, pravijo, da boste tudi imeli. Ta je pametna. Škoda, da ni bilo takega društva že pred desetimi leti, potem bi pa moja dva sinova ne bila taka lumpa. Veste, gospod učitelj, lepo posestvo imam, pa dva sina, pa ga ne morem nobenemu izročiti. Kar tega si ne morem misliti, da bi ga pred mojimi očmi kdo zapil, zapil ga pa bo, kateremu ga dam. Pa pravim, če ga že zapije, naj ga saj po moji smrti, da ga ne bom gledala. Saj mojih ne bo v društvo. Naj bo pa za druge. Pred žganjem jih svarite! Z Bogom!«

Zastonj je bilo potem prigovarjanje materino: »Janez, pusti vse skupaj, kaj se ti je treba vtikati v take reči, in si nakopavati jezo in sovraštvo. Za otroke dobro skrbí, drugo pa pusti vse pri miru in lepo in mirno življenje bova imela. Ti saj ne bodo očitali dobičkazelnosti in sebičnosti. Dandanes je svet tako grd in nehvaležen, da je nespametno, kaj dobrega narediti za ljudi. Opljujejo te za dobroto. To je njih hvaležnost.«

»Kdor je slišal to staro ženico, lahko prenese vse žalitve, mati. Vedel sem pa prej, kaj me čaka.«

Cez par dni je prišla Žitarca.

»Našo Franco in Katro so v nedeljo zapisali v tisto društvo, pa za pol leta sta že plačali, vsaka šestdeset krajcarjev, da dajte nazaj. Ali pa, če že prav pridržite, samo izbrisati jih morate. Pravijo, da taka društva niso za nič drugega, kakor da se fantje in dekleta brez skrbi shajajo. Samo pohujšanje! Le ne vem, kako da gospod župnik to trpe. Vi, seveda, vi ste še mladi. Druge naj le hodijo, če hočejo, naši dve pa že ne bosta. Tega pa ne trpim, pa je amen v očenašu.«

Čudil se je, kdo je ženo tako nakuril, potem ji je razlagal, da društvo ni samo za mladino, da tudi Žitarca sama lahko pristopi. Da bodo zelo veseli, če se vpiše mnogo starih, nekaj jih je pa že vpisanih in vsi naj tudi pridno prihajajo in nikoli ne bodo fantje in dekleta sami, sicer se pa to itak ne more zabraniti, če so fantje in dekleta popačeni, jih noben zid dovolj ne varuje. Društvo pa ima tudi ta namen, mladino ohraniti nepokvarjeno.

Nazadnje se je dala žena potolažiti, rekla je, da zaenkrat Franca in Katra lahko še ostaneta v društvu in je odšla. Smejati se je moral učitelj, ko je zvedel pozneje, da sta že večkrat Katra in Franca plesali skoraj celo noč in Žitarca je potrpela.

Se enkrat je bil po tem učitelj vesel pred ustanovnim občnim zborom. Iz Pustove gostilne je prišel Praprotnik vprašat, kako je z njegovim fantom, če kaj zna v šoli.

»Kar pošteno ga naklestite, če bo nagajal. Vem, da je to sedaj prepovedano, pa mojega morate vseeno, če drugače ne bo ubogal, še hvaležen vam bom.«

Ko ga je potolažil, da se fant še dosti dobro uči, da ni treba palice, če bi bila tudi dovoljena, je pa dejal:

»Kako pa je s tistim društvom, ki ga ustanavljate? Jaz se prej nisem menil za to reč, zdaj sem pa slišal Pusta in njegove kompajnove, kako so zabavljali in o farških podrepnikih govorili, sem si pa mislil, to mora biti pa že dobra stvar. Veste, še vsaka reč je bila dobra, če se je on kregal nanjo. Sem slišal, da je dve kroni štirideset vinarjev članarine za celo leto; nate, od nas zapišite mene, njo, pa še deklo, bom za vse plačal za celo leto, kar vračunite,« in pomolil mu je desetak.

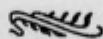
Do ustanovnega občnega zbora se je nabralo nad petdeset članov in pri Hribu so dobili lepo sobo za majhno najemnino. Župnik in učitelj sta napravila lepe govore na občnem zboru in potem se je oglasil tudi Poljančev Tone. Tako-le je govoril:

Prijatelji in prijateljice! Pravijo, da nas bosta učitelj in župnik komandirala, da sta nas zato spravila v društvo. To ni res. Sami smo začeli. Gospoda učitelja smo sami prosili, naj nam pomaga in sedaj smo mu samo hvaležni in ne bomo mu pozabili, kar je storil in prestal za društvo. Pravijo, pa tudi, da bo društvo brž zmrznilo, če ta dva gresta, to ne sme biti, zato je moja misel, vsako četrto nedeljo napravimo predavanje, kakor da ne bi imeli ne učitelja, ne župnika. Toliko listov in knjig imamo. Koliko jih pa v resnici preberemo, kakor se spodobi. Poglejmo samo »Domoljuba«, sedaj je tako bogat, toliko ima prilog; vsako četrto nedeljo pride »Društvenik«, tega bomo skupaj brali in potem se bomo o tem pogovarjali, pa imamo čisto dovolj za cel popoldan. Dekleta naj pa enkrat tako naredi z »Gospodinjo«. In če bomo le to delali vedno, naše društvo ne bo zmrznilo.«

Naš poslanec, ki je tudi prišel, je dejal po teh besedah: »Sedaj pa vem, da bo naše društvo lahko kos marsikateremu drugemu.«

Ponoči so bila učitelju, župniku in nekaterim drugim članom vrata namazana z blatom in gnojnico.

»Nič novega,« so se tolažili, »samo to so hoteli nasprotniki pokazati, da bi bili bolj izobrazbe potrebni, kakor mi.«

Potoček.

»Potoček, potoček srebrni, le teci do mlina, le teci, kak ljubi Marjanka ga zvesto ti belemu mlinarju reci!«

Vso pot si ponavljal potoček pozdrav je, da ne bi se zmotil, a ko prišumljaj je do mlina penil se je ves in togotil.

Kar božal po vrsti cvetoča dekleta je »mlinarček zlati« in vsaki prisegal zvestobo in vsaki se znal nasmehljati.

Pa ni ga pozdravil potoček, grozeče šumel je v daljine, da dedu zatoži ga morju, da mlinarčka kmalu smeh mine...

St. T.:

Cigan.

(Nadaljevanje.)

Bilo je zvečer. Zunaj je vladala neprodorna tema in lilo je kakor iz škafa. Pri Boštanu so bili še pokonci. Oče je

popravljal neko orodje, mati je čepela pri peči in dremala. Janez pa je citral.

»Da nam je le Bog dal dežja, ne vem kaj bi bilo, če bi suša trajala še dalje. Zemlja je bila razpokana in na polju je vse venelo. Dva dni gre lahko, pa ga še ne bo preveč,« je rekel Boštan, ko je Janez prenehal.

»Tiho, ali ni nekaj zaropotalo?«

Utihi so in poslušali. Na vrata je nekdo trkal in vzdihoval, nato se je slišal padec. Janez je vzel luč in šel z očetom na prag. Odprla sta vrata, Janez je privzdignil luč; na tleh sta zagledala žensko.

»Žena, kdo pa ste?«

Nobenega odgovora.

»Morebiti se je onesvestila, spraviva jo v hišo!«

Janez je dal očetu luč, dvignil žensko s tal in jo nesel v sobo. Boštanka se je zbudila in začudeno pogledala. Ko je videla žensko v ciganovem naročju, je vzklíknila:

»Bog pomagaj, kaj pa je?«

»Ne vem; na pragu je ležala; tam je ne moremo pustiti, da bi izdihnila na dežju; dolgo tako ne bo, saj je taka kakor smrt.«

Položili so jo na klop. Imela je okoli štirideset let, bila je shujšana in v razdrapano cunj zavita. Poznalo se ji je, da je ciganka. Poteze na zarjavelem obrazu so bile bolestne, za seboj je imela življenja, polno trpljenja in bridkosti. Iz rane na sencih, kamor se je pri padcu udarila, so ji polzele po licu in črnih laseh krvave kaplje. V gorki sobi je prišla k zavesti, odprla oči in se začudeno ozirala po sobi.

»Kje sem?«

»Le mirni bodite, nič hudega se vam ne bo zgodilo; pri dobrih ljudeh ste.«

Boštanka ji je prinesla gorkega čaja in ga ji ponudila. Žejno je prišla za posodo, a roke so bile preslabe, ni mogla sama držati skledice, Jera ji je morala pomagati. Ko je izpila gorke pijačo, se je počutila boljše in legla je zopet na klop.

»Bog vam povrni, dobra žena!« se je zahvalila neznanka in gledala po sobi. Zapazila je Janeza, ki je slonel pri mizi. Ujela sta se s pogledi. Ciganka ni mogla umakniti očesa od njega. Gledala ga je, oči so ji izstopile iz globokih jamic in iz suhih prsi ji je prišel slab vzdihljaj.

»Ali je to vaš sin?« je vprašala Jero.

»Ne, samo za svojega sva ga vzela, ker je izgubil mater.«

»Kam pa je prešla mati?«

»Nismo ničesar izvedeli. Dvajset let je že pri nas.«

Tujka je zopet vzdihnila, sople je hitro in slabo, oči so ji plavale v solzah. Moči so ji pojemale. Nepremično je motrila Janeza, spomnila se je onega poletja, ko je šla s cigansko družbo iz vasi z otrokom na hrbtu. Silili so jo, grozili ji, da jo spode, ako ne odstrani otroka, kateremu ni bil oče cigan. Branila se je, toda pomagalo ni nič, pre-

pustiti je morala malega otročiča usodi... In ta čvrsti mladenič, ki sedi za mizo, je njen sin, saj materino oko se ne more motiti. Vzradovalo ji je srce, ko je zopet našla sina velikega in močnega. Toda ali jo bo on hotel spoznati za svojo mater? Še enkrat je pogledala Janezu v oči in nato zaklicala s slabim glasom:

»O, jaz nesrečnica!«

»Kaj vam je, žena?« je vprašal Janez, ki mu je bilo tudi nekako čudno in tesno pri srcu, ko je gledal to ženo.

»Stopi bliže!«

Janez se je približal.

»Ali mi moreš odpustiti?«

»Žena, kaj govorite, kaj naj vam jaz odpustim, saj mi niste ničesar žalega storili.«

Boštana sta postala radovedna, kaj se tujka tako zanima za Janeza in poslušala sta.

»Žival ne zapusti svojih mladih, a človek je slabši od živali. O Bog, odpusti mi... Janez, ali mi... odpustiš...«

Vsi so začudeno gledali, kaj naj to pomeni. Tujka je govorila z vedno slabšim glasom, oči so bile kalne, na čelo so ji stopile znojne kaplje...

»Iskala sem te, našla sem te... da te prosim... odpuščanja, predno umrjem... Janez, jaz sem tvoja — mati...«

Janez se je vedno bolj čudil, pogledal ji je v oči, v njih je videl nekaj, kar je večkrat gledal v sanjah, zajokal je in padel tujki v naročje...

»O, moja uboga mati...« več ni mogel govoriti. Jokal je od veselja, da je dobil mater, katere ni poznal, in od žalosti, ker jo bo zopet izgubil. Ciganka ga je poljubila na čelo z mrzlimi ustnicami...

»Odpusti mi, predno umrjem... moj sin.«

»O, mati, ničesar vam nimam odpuščati, vse je pozabljeno; zakaj ste prišli tako pozno!«

»Sedaj umrjem v miru... da si mi le ti odpustiš... spominjaj se... svoje nesrečne... matere... Vi pa, ki ste izredili mojega sina... sprejmite plačilo od Boga... Sin, ubogaj jih in... moli zame...«

Sklonila se je, objela sina, nato pa ji je klonila glava nazaj — umrla je v sinovem naročju...

* * *

Zalostno so klenkali zvonovi na pokopališču. Pri odprtem grobu so stali duhovnik, nosači, Boštana in — Janez. V grobu pa je ležalo truplo ciganke, ki je umrla pri Boštanu, ko je našla sina, ki ga je v revščini prepustila usodi. Duhovnik je molil molitve za nesrečno ženo, drugi so mu odgovarjali, le cigan je stal nem s povešeno glavo in gledal v jamo, kjer mu je ležala mati. Niti kaplje krvi ni bilo v njegovem obličju, zdelo se je, da je njegova rjavkasta koža pobledele, ustnice pa je tiščal skupaj in se grizel vanje, da je mogel zadrževati solze. Srce se

mu je trgalo, ko je pomislil, kako hitro je izgubil mater, po kateri je tako hrepenela njegova duša. A našel jo je le zato, da jo je zopet izgubil. Sam ni vedel, kdaj so mu zagnili grob, kjer je ležala mati; nad jama se je dvigal hriček prsti in kamenja... Boštanka ga je rahlo prišla za ramo in mu tiho rekla:

»Janez, končano je, pojdi, gremo domov, tukaj vlada žalost. Ni moglo biti drugače, Bog je tako hotel.«

»Z Bogom, mati, mirno počivaj v mrzli zemlji,« je rekel s pretrganim glasom in odšel z Boštanko proti domu.

Pri Boštanu je po pogrebu ciganke minilo veselo in zadovoljno življenje, ki je vladalo v mirni hiši. Stara dva sta malo govorila in pomilovalno zrla na Janeza, ki je postal od onega dne ves drugačen. Jedel je malo, lica so mu bledela, hodil je s povešeno glavo, govoril ni nič, pri delu je včasih obstal, da sam ni vedel kdaj in se zamislil bogve kam. Če je mogel, je šel v gozd in blodil po hosti po cele ure. Ko se je predramil, se je udaril po čelu in šel domov.

Zvečer je bilo pri Boštanu strašno dolgočasno. Janez ni več citral, citre so ležale na polici zaprašene in pajek je razprezal po njih svoje mreže. Cigan je sedel pri mizi, naslanjal glavo na desnico in molčal, ali pa je izginil neznankam in prišel šele proti jutru domov. Zjutraj ga je dobil Boštana navadno v senu, ko je šel pokladat živini. Smilil se jima je in pomilovala sta ga, a izpraševati si ga nista upala. Boštanka bi ga bila rada tolažila, a prepričala se je, da ga s tem še bolj vznemolji.

Anica pa je slonela vsak večer na oknu in gledala proti Boštanu. Misli la je, da sliši znane glasove citer, a vedno se je z žalostjo prepričala, da se bridko vara. Zastonj je čakala in poslušala, vse je bilo tiho. In od onega popoldneva v gozdu se jej še ni nič prikazal. Ali se je ogiblje, ali je pozabil nanjo in na svoje besede, ali jo je varal? Anica se je stresla pri teh mislih, tesno ji je bilo pri srcu, v grlu jo je nekaj tiščalo in najraje bi se bila zjokala. Pa zopet se ji je zdelo nemogoče, da bi ji bil postal nezvest, ko je bil vendar vedno z njo dober in ji je vedno kazal ljubezen. Takrat je šla od okna, legla na posteljo in vedno še upala, da sliši skozi odprto okno glas znanih citer, a vedno je zaman upala in pričakovala.

Cigan ni pozabil Anice. Nasprotno, vedno mu je bila pred očmi in zaradi nje je največ trpel. Spoznal je, da si stavi le zlate gradove v oblake. Saj ga Mlinar ne bo hotel za zeta, ker je cigan in ker je imel tako mater in tudi ničesar nima kakor dvoje krepkih rok. Tudi Anica se bo premislila in ne bo hotela berača, ko dobi lahko bogatega ženina. A njemu je življenje brez nje pusto, prazno, ničvredno. Sklenil je, da bo šel enkrat k Anici in ji vse povedal in se poslovil za vedno. Vzel bo citre in pobral jo bo kar na tistem iz kraja, kjer je preživel toliko lepih in tudi žalost-

nih dni. In hodil bo od kraja do kraja, ljudem bo igral in pel o izgubljeni sreči, in tako bo živel, dokler ga ne pobere bela žena in ga ne prinese materi v naročje. Ko je tako prēmisljeval, mu je nehote ušla pesem in zapel je:

»Ko pridem k mili mamici,
vesel pač bodem spet;
oj kmalu, kmalu tja dospem,
kjer več ni zla, ne zmot...«

Nekega večera koncem poletja je Janez zopet hotel oditi iz sobe. Boštanka je pristopila k njemu in ga lepo prosila:

»Janez, nikar ne hodi, ostani doma, saj te imava rada, samo skrbi nama nikar ne delaj! Ti ne veš, kako se bojiva zate.«

»Mati, ne morem biti v sobi, še danes grem.«

»Zakaj pa potem ne prideš v posteljo, ampak greš kar v seno; zdravje si boš pokvaril, noči so že mrzle.«

»Ker vaju nečem motiti. Zame pa le brez skrbi bodite! Mati, samo danes naj še grem.«

Ničesar mu ni odgovorila, obrnila se je v stran in obrisala solzo, ki ji je prišla v oči. Cigan pa je šel, vrata je zaprl za seboj in stopil v krasno noč. Toda on se ni divil lepi naravi, ni občudoval meseca in zvezd, ni slišal sove, ki je skovikala v gozdu tako grozno, da bi se morali človeku ježiti lasje, ampak stopil urnih korakov po ozki stezici. Šel je vedno hitreje, dokler se ni ustavil pred mrežastimi vrati pokopališča. Prijel je za železno kljuko in pritisnil. Tožno so zaškripala težka železna vrata, cigan pa je stopil na njivo miru. Okoli zvonika je frfotal netopir, enkrat se celo zadel s svojimi peruti v zvon, da je tiho zajeknil. V zvoniku vaške cerkve je ura udarila deset. Nočni vasovalec na pokopališču je nekoliko časa mirno stal in se oziral okrog sebe, potem pa se je obrnil in stopil še k skoro svežemu grobu. Odkril se je in molil dolgo za mater, ki je spala spanje miru pod težko rušo...

»Mati, zakaj si me zapustila kot otroka in sedaj, ko si me našla, me zopet precej zapustiš. Kaj sem ti naredil? Glej, ko bi me imela pri sebi, bi zate skrbel in ne bi pustil, da bi umrla tako hitro...«

Utihi se je, kakor bi pričakoval odgovora, a mati je ležala pod težko odejo in njeno truplo je bilo mrzlo, ni mogla tolažiti sina.

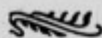
»Pa gotovo nisi mogla drugače, o saj vem, da si me ljubila, iskala si me, da umrješ v mojem naročju. O, mati, vse ti odpuščam, ti pa prosim zame v nebesih, da kmalu pridem za teboj, tukaj nimam ničesar pričakovati.«

Sklonil se je, poljubil črno prst, ki je pokrivala mater, še enkrat rekel v zadnji pozdrav »z Bogom« in odšel skozi vrata, ki so za njim zaječala. Na pokopališču je bilo zopet vse mirno in nekako grozno. Mesec je obseval lesene in železne križe in njihove dolge sence

so padale po grobovih kakor nočne pošasti ...

Na oknu Mlinarjeve hiše je slonela Anica in gledala v tiho, jasno noč. Po vasi so pripeli fantje in šli mimo Mlinarja.

(Dalje prihodnjič.)

Prizveneli ložni...

Prizveneli tožni
slavčevi so glasi:
vzdrami se moj Mirko,
Mirko zlato-lasi!

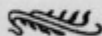
Bova žalovala,
ti po mamki mili,
jaz po zvestem drugu,
ki so ga vlovili!

Stresel bolni Mirko
kodre je svilene,
ni se je vzradostil
vigredi zelene.

»Čakaj, čakaj slavček,
prej ko grem v dóbrave
naj na grobu ljubem
še izmolim »ave«!

Čakal, čakal slavček
je na brezi beli
v mili pesmi tožil
noči oslepele.

Pa mu pesem tožna
v hipu je vtonila,
ko se k Mirku svetla
zvezda je sklonila ...

Preveč izobražen.

Poznam izvrstnega fanta. Abstinent je, pri Orlih in v izobraževalnem društvu se odlikuje. Lahko rečem, da je tudi najboljši igralec. Ker je tudi iz zelo ugledne hiše, bi lahko mnogo storil za ugled društva in mnogo članov bi lahko pridobil. Tudi trudi se in zelo pridno agitira, ampak tu pa nima sreče. Zakaj ne? Ljudje ga ne marajo, ker je preveč izobražen. Tako govori, pravijo, kot bi bil 30 let zajemal samo učenost z veliko žlico, pa še dvajset let nima. Koliko bolj je študiran kakor sam gospod župnik! In kako spačeno govori, prav kakor kakšna prav neumna punca, ki je nekaj časa v Ljubljani za pesterno služila. Drugi fantje so pri njem sama teleta, neizobražena in neolikana, za katere se sicer on trudi, da bi jih pripeljal na pravo pot, pa kaj hočeš pri takih barabah. Govori o kaki drugi stvari sploh ne, samo o Orlih, o društvu in društvenih prireditvah, največ pa o sebi, kako on vedno najboljšo telovadi, kako je zadnjič igral, kako so ga vsi hvalili. Da mu je sam župnik

dejal, da je velika škoda, da ga niso starši dali študirat, da je škoda njegove glave in njegovega talenta za kmeta. Da tudi v resnici ne misli ostati doma, da bo prišel lahko kam naprej. Rad ima samo tiste, ki ga hvalijo in ker so nekateri to spoznali, ga seveda pošteno vlečejo. Kadar pri igri on nič ne nastopi, pripoveduje potem, da on sploh ne bo več igral, naj se navadijo še drugi, ki še ne znajo, zanj je to že skoraj preotročje in, če hvali kdo kakega drugega igralca, mu odvrne, da je to strašno lahka vloga in, da je bil dobro maskiran, da za tako vlogo pač ni treba nobene umetnosti in prebrisanosti.

Če se govori o kakem poslancu ali kaki drugi važni osebi, ve brž povedati, da ga je že videl tualitam, da je že govoril z njim, da je zelo prijazen ali, da sta dobra prijatelja. Sploh je strašno imeniten, ve vse, pozna vse.

»Strašno je prstjen in netečen,« pravijo ljudje, ko odide od njih. »Tega bo pa moral življenje precej ogladiti, sicer ne bodo mogli ljudje shajati z njim.«

»Takole je,« pravijo drugi, »če se kmečki človek preveč izobrazi in pride med jaro gospodo. Tak postane, kakor bi bil malo ali še precej prismojen.«

Tudi dekleta poznam, ki so temu fantu zelo podobna, morebiti ga še prekašajo.

Če je kdo za društvo navdušen in na svoje delo v organizaciji ponosen, je lepo; samo o tem govoriti in to posebno pri ljudeh, ki niti od daleč niso tako goreči ali pa, ki so celo društvom nasprotni, je pa zelo škodljivo. Vsaka samohvala je neskončno smešna in žalostna. V celoti pa tako obnašanje samo kaže, da dotični ni preveč, ampak da je še jako malo izobražen. In s takim obnašanjem škoduje članu društvu več, kakor more z vsem drugim delom koristiti. Ljudje imajo za napake zelo dobre oči, za te vrste napake pa še posebno. In ljudje mislijo, da je fant ali dekleta društvo tako popačilo, čeprav je društvo pri tem popolnoma nedolžno.

Eden ali drugi si bo mislil, takih pa pri nas ni. Ne vem, saj bolj ali manj podobnih je gotovo kaj. Če pa res nobenega takega ni, je pa še naboljše. Vsak naj gleda, da takih res v nobenem izobraževalnem društvu ne bo. Kdor je res izobražen, ne bo nikjer tega pred ljudmi na veliki zvon obešal. Prava izobrazba se sama pokaže, se sploh skriti in utajiti ne da. Tudi ne prestando agitirati in ljudi v društvo vabiti, ni dobro. Vedno ene in iste pesmi se človek tako naveliča, da se mu kar gabi. Vsak si misli, tak kramar, ki mora na vse pretege hvaliti, ima gotovo slabo in drago blago,

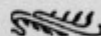
Čez polje.

»Svoje zvrhane moči,
vse najlepše dni,
od rož maja, da mi slana
je v lase zapala,
zemljica dehteča tebi
vse sem darovala!«

»Ha, zdaj ne moreš več,«
osat se zlobno zareži,
»gotovo že seštel
opat je ure tvojih dni!«

Sivo glavo naslonila
v trudne je roke,
solza z roso se spojila
v bisere svetle ...

»Pa naj tebe starka mila
tiha zemljica bi krila,
ki si jo tako ljubila
negovala in gojila —
pa naj krije te z nočjo!«
Mislil si je modri Marko
in mu bilo je težko.

T. B.

Ali so stari narodi poznali vodno gospodarstvo?

(Konec.)

Najstarejše kulturno ognjišče je najbrž Asirija in Babilonija. Dežela spominja na Egipet. Reki Evfrat in Tigris prestopita vsako leto bregove vsled zimskega deževja in snežnice, ki priteka z najvišjega gorovja na svetu, s Himalaje. Prebivalci so se varovali proti poplavljenju polja z nasipi na obeh straneh rek. Razven tega so osuševali močvirja ob rekah z odprtimi jarki in s tem pridobili mnogo rodovitnega sveta ter ob enem izpodnašali tla kužnim boleznim. Mezopotamija je danes vedno tleče ognjišče kolere in kuge. Vsled velike suše bi ne bilo moglo mnogo zrasti. Toda že okoli leta 4500 pr. Kr. so namakali polja z vodo, ki so jo bili zajeli ob času povodnji v tolmune. Poznali so tudi drenažo, to je osuševanje z ilovnatimi, luknjičastimi cevmi, zasutimi v zemljo. Kjer voda ni imela naravnega padca, so jo zajemali in dvigali s kolesi na korce, kakršni so še zdaj v navadi na Kitajskem. Znani so Semiramidinji viseči vrtovi. To je bila velikanska zgradba na svinčeni podlagi, na vrhu so bili pa vrtovi. Namakali so jih z Evfratovo vodo; v ta namen je bilo treba spravljati z vedri 92 m visoko. Mesto Ninive je imelo že l. 850 pr. Kr. svoj vodovod. Voda je pritekala po odprtem kanalu, ki je bil na več krajih vsekan in zvrtn v skalo. Vsled teh vodnih naprav je Mezopotamija rodila stoter in dvestoteri sad, danes je pa skoro puščava. Slavne Ninive so vas, znane pod imenom Nimrud, o Asircih in Babiloncih pa poro-

čajo samo razvaline in napisi na kamenitih in ilovnatih ploščah.

V podobnih razmerah in istočasno so nastale mogočne vodne zgradbe v Egiptu. Vse tamošnje naprave so v zvezi s pojavom, da reka Nil vsako leto od junija do oktobra redno narašča, od oktobra do maja pa zopet upada. To sta za Egipt letna časa in sta posledica deževja ob polutniku. Egipčovski kralji so izrabili Nilovo lastnost v prid dežele. Gradili so kanale, po katerih je ob povodnji voda tekla v velike kotle, skladišča za vodo. Ti kotli so nastali s tem, da so zaprli z jezom celo dolino, ali so jih pa nalašč izkopali. Nekateri taki tolmuni so bili zelo veliki, znano je Merijsko jezero. Med največje kanale prištevajo 420 km dolgi Jožefov kanal; tekel je pod robom afriške puščave 5 m nad navadnim Nilovim stanjem. Ob povodnji so ga napolnili z vodo, s katero je v času suše zalagal celi srednji Egipt. Od kanalov in vodnih skladišč je bila v ta namen po celi deželi razpredena mreža jarkov, po katerih je dotekala voda iz glavnih zalog. Ta voda je bila namenjena samo za namakanje. Za pitno vodo so skrbeli globoki vodnjaki, ki jih je gradila država. Vse te naprave so gradili v velikem obsegu, kar se je dalo s sužnji poceni izvesti. Nasipi in jezovi so bili večinoma iz prsti in obloženi z opeko. Zidanje nasipov je prešlo Egipčanu v meso in kri. Zato tudi njegova umetnost vedno spominja na nemo trpljenje na Nilovih nasipih.

Nevede za svoje egiptovske sotrpine so se tudi Kitajci že v davnih tisočletjih trudili, da bi ukrotili svojo Rumeno reko, kar se jim še danes ni posrečilo. Kitajci so namreč zelo star narod, okoli 1000 let pr. Kr. so iznašli smodnik, pa so to iznajdbo zopet pozabili. Danes so najbolj gosto naseljeni narod; živinorejo so vsled pomanjkanja vode večinoma opustili. Da so bili že nekdanj tako gosto naseljeni, nam pričajo namakalni kanali, ki so najmanj 4000 let stari.

Ravno tako stare vodne zgradbe so se nahajale v Indiji. Indija je vzgled tropične dežele. Od junija do konca septembra dežuje neprenehoma. Tedaj pade včasih v enem dnevu toliko dežja kot pri nas celo leto; v celih štirih mesecih pade do dvajsetkrat toliko dežja kot pri nas. Tem štirim mokrim mesecem sledi osem popolnoma suhih. To razmerje je treba izenačiti na umeten način, kar so storili z velikim številom tolmunov in kotlov. Ti umetno zajezeni tolmuni so značilni za gospodarstvo v Indiji. V deželi Madras je 50.000 večjih in manjših. Najznamenitejša je vodarna Chembrambankum, ki je okoli 3000 let stara, pa jo še danes rabijo za namakanje riža. Nasip, ki brani odtok, je bil prvotno 5 km dolg in 8 m visok tako, da je kotel držal 60 milijonov kubičnih metrov. Z zajeto vodo so namakali 4000 ha riževga polja. Angleži so pozneje nasip še povišali tako, da drži sedaj 77 milijonov kub. metrov.

Voda je bila pričarala v južnoarabske puščave mogočno sabejsko kraljestvo, o katerem ni več sledu. Blizu glavnega mesta Mareb je bilo v velikanskem kotlu zaprte toliko vode, da je zadoščala za namakanje velikih pokrajin. Pomanjkanje vode je spremenilo cvetoče kraljestvo v puščavo.

Skoro ista usoda je zadela Palestino, nekdanjo obljubljeno deželo. Jeruzalem je imel nekdanj pet vodovodov, izmed katerih sta dva še ohranjena; takozvani Salomonovi ribniki so bili najbrž zgrajeni okoli l. 1000 pr. Kr. En vodotoč drži skozi tunel.

Svetovno znan je bil tudi Damask, biser orijenta, zaradi krasnih parkov in ker je bila voda napeljana tudi po hišah. Vodovode so namreč imela vsa znamenitejša stara mesta, toda voda ni bila napeljana po hišah, ker še niso imeli dolgih železnih in svinčenih cevi. Voda je pritekala v mesto po kanalih, ki so bili odprti, ali pa so jih zaradi vojne nevarnosti pokrili z zemljo. Vodni kanali so morali biti povsod nagnjeni, da je voda v njih tekla proti mestu.

Prvi vodovod pod velikim pritiskom je imelo grško mesto Pergamon.

Ta vodovod je dal zgraditi kralj Evmenes okoli l. 160 pr. Kr. Voda je tekla po ilovnatih, žganih ceveh najprej v 200 m globoko dolino in po drugem pobočju zopet iz doline navkreber; tako je moral nastati v ceveh pritisk, ki niti v naših litih železnih ceveh ni dovoljen. Vodovode z malim pritiskom so pa grški inženirji že prej gradili.

Na poseben način se je preskrbovala z vodo Aleksandrija. V mestu je bilo 360 globokih, obokanih vodnjakov, ki so bili pod zemljo po kanalih zvezani z Nilom. Ob času povodni so kanale odprli in mesto je bilo preskrbljeno z vodo za celo leto.

Nobena dežela ni našemu Krasu bolj podobna nego Grška s svojimi podzemeljskimi jamami in podzemeljskimi odtoki jezer. Ti odtoki so se ob navlihi ali potresih pogosto zamašili. Vsled tega so jezera prestopila bregove in poplavlila okolico. Kopajsko jezero je pri taki nezgodi pokopalo v svojih valovih mesta Atene, Arne, Midea, Eleusis in Orhomenos. Ko je inženir Krates na povelje Aleksandra Velikega otrebil zamašene odtoke in po t. g. tega izvrtal še dva predora, so se prikazale razvaline onih mest iz otekajočega jezera. Kratesov način osuševanja je še zdaj v navadi na Krasu.

Grk je dobro pitno vodo zelo visoko čislal. »Voda je najboljša«, to je bil njegov rek. Svoje bogove je najraje častil v hladnem logu poleg bistrega studenca. Vina ni pil razun z vodo namešanega. Grk ni mogel biti brez sveže vode, za katero se ni bal stroškov.

Pitno vodo so dobivali iz javnih vodnjakov, do katerih so imeli pravico le oni, ki so bivali v okrožju 740 m. Oddaljenejši so prišli šele tedaj na vrsto, ako niso prišli doma do vode kljub temu, da so skopali 10 sežnjev globoke

vodnjake. Glavno mesto Atene je bilo z vodo kaj dobro preskrbljeno. Imelo je okoli 200.000 prebivalcev, pa nič manj nego 18 podzemeljskih vodovodov. Grki so bili namreč zelo snažni ljudje. Pri svojih telovadnicah so imeli tudi kopališča, da so se po telovadbi skopali. Razven tega je bila po mestu izpeljana moderna kanalizacija, ki je bila z gospodarskega stališča naravnost vzorna. Z vodo, ki je odnašala iz mesta nesnago, so namreč namakali, torej obenem tudi gnojili okolico. Koliko gnojnine pa gre v morje iz naših mest! Današnje Atene imajo le en popravljen vodovod.

Glede vodovodnih zgradb stoji na prvem mestu rimsko cesarstvo. Ne samo v Rimu, temveč tudi v nekdanjih provincah so Rimljani stavili veličastne akvadukte, to je mostove, na katerih so vodovodi presekali doline. Rimljani namreč niso znali vlivati železnih cevi, kakor danes, pa tudi niso znali graditi vodovodov pod pritiskom kakor Grki. To umetnost so jih naučili šele Grki in so jo porabili v provincah. Rimski inženirji so gradili vodotoče stalno nagnjene, tako da je bilo v mnogih krajih treba vrtati predore, v drugih zopet graditi dolge mostove preko dolin. Ti mostovi ali akvadukti so bili zidani v samih obokih, postavljeni drug na drugega. Čez reko Garono na Francoskem so sezidali akvadukt, visok 45 m in 2000 m dolg, ki je obstojal iz 256 obokov, ki so bili v treh vrstah naloženi eden na drugega. Ostanki rimskih vodovodov se nahajajo po vseh nekdanjih provincah, tudi v Avstriji n. pr. na Dunaju in Petronelu. Stari Rim je imel 9 vodovodov. Prvi je bil dogotovljen l. 311. pr. Kr. Podzemeljski vodotoči so bili zidani iz opeke ali kamnja, ali pa so bili iz svinčenih plošč, zaviti v jajčasto obliko.

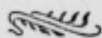
Glede vodnega oskrbovanja se nobeno moderno mesto ne more kosati s starim Rimom. V naših mestih pride dnevno 150 l na osebo, v Rimu, ki je štel približno 800.000 duš, je prišlo na osebo skoro 1000 l. Stvar si moremo nekoliko razložiti, ako pomislimo, da je imel vsak imeniten Rimljan v hiši vodomet, majhen ribnik in razkošno kopel. Kadar je rimski plemenitaš vstal, se je najprej skopal. Vendar pa ni bilo vsakemu dovoljeno napeljati vodo v hišo; za to mu je moral cesar dati dovoljenje kot plačilo za zasluge. V Rimu je bil nastavljen uradnik z naslovom »oskrbnik vodovodov«.

Razen za vodovode, so Rimljani tudi mnogo storili za osuševanje močvirij. V okolici Rima in po srednji Italiji jih je bilo mnogo in so še zdaj. Tu je gnezdo malarije t. j. mrzlice. Rimljani so tudi osuševali bolj vsled zdravstvenih razmer kakor pa, da bi pridobili rodovitnega sveta. Osuševali so z odprtimi jarki in ilovnatimi, zasutimi cevmi. S temi deli so imeli opraviti vsi slavni rimski državniki in cesarji. Največ preglavice je delalo Fucinsko jezero. Dela se je lotil že Cezar, toda do

vršiti ga niti njegovi nasledniki niso mogli. Jezeru je bilo namreč treba prekopati odtok, kar bi bilo veljalo 320 milijonov kron. Delo so dovršili šele Italijani v letih 1854—1876.

Rimljani so osuševali tudi v naši monarhiji. Cesar Probus je hotel osušiti Srem s pomočjo vojakov. Toda vojaki so se uprli in ga ubili l. 282 p. Kr.

Vodno gospodarstvo so torej stari narodi tudi poznali. Z njim so se pečale vse kulturne države in so krepko podpirale posameznika v boju z vodo. Vse našete zgradbe so bile zgrajene na državne stroške. Od njih so imela korist mesta in dežela, samo industrija še ni bila zastopana. Stari narodi niso imeli niti turbin niti mlinjskih koles; žito so mleli sužnji na ročnih mlinih.

O osebnodohodarskem davku.

Postave, ki zadevajo žepe državljanov in ki se rade imenujejo z lepim imenom finančni zakoni, stopajo zmerom pred občinstvo z veliko večjim strahom in previdnostjo kakor pa postave drugih vrst. V modernih državah padajo ministrstva zlasti, če ne morejo uveljaviti kekega finančnega načrta vlade. Za take postave se mora zanimati vsak davkoplačevalec. Pri tako zamotanih družabnih in gospodarskih razmerah, kakor so danes, je pa težko, pritegniti vse denarne moči v pravem razmerju k prispevanju za splošne namene. Dobro je, če se pogleda v ustroj vsaj ene vrste davka, da se dobi vpogled v te zamotane razmere.

Za danes si oglejmo osebno dohodnino! Osebno-dohodninski davek je nekaj čisto novega, nekaj modernega; ne odgovarja mu nobena vrsta starih davkov, ki so jih ljudje že navajeni. In ravno zdaj, ko se bo v državnem zboru obravnavala sprememba osebne dohodnine in ko skuša doseči državna uprava, ker so državne blagajne v stiskah, kar možno največje vire dohodkov, je potrebno, da se ljudstvo seznani vsaj v glavnih obrisih s to vrsto davkov.

Stari davki, kakor zemljiški in drugi, imajo svoje slabe strani. Pri zemljiških je obdavčena vsaka parcela zase in to brez ozira, ali je velika in ali je v zvezi z bogatim veleposestvom ali pa jo ima reven kajzar. Gotovo je pa tudi precejšna razlika, ali je svet arondiran ali ne (to je, če se drži svet enega posestnika skupaj). Zložene parcele donašajo veliko več kakor pa zmetane med svetom drugih posestnikov. V splošnem ostane zemljiški davek isti, če je dobra ali slaba letina. Za zemljiški davek je bilo vseeno, če je bilo zemljišče zadolženo tudi do zadnjega vinarja; ni se oziralo na to, koliko letnih obresti je moral plačevati gospodar. In kar je glavno, pri nobenem izmed starih davkov, ki se imenujejo navadno realni davki, se ni gledalo na eksistenčni minimum, to je,

koliko kdo rabi letno neobhodno za svoje življenske potrebe. Pri nas v Avstriji je pri osebni dohodnini določen eksistenčni minimum na 1200 K letnih dohodkov. Kdor nima več kakor 1200 kron letnih dohodkov, ni zavezan plačevati osebne dohodnine. Nasprotno je pa bilo pri starem davčnem načinu toliko pomankljivosti in luknjic, da se je večkrat kdo izmuzal, ki je imel na tisoče in tisoče premoženja, pa se mu vendar ni moglo priti do živga.

Vse te strani dotedanjih davkov se je vpoštevalo pri vpeljavi osebno-dohodninskega davka, kakor velja zdaj. Treba je bilo zagrabit vse dohodke vsake osebe, naj bodo ti že od koderkoli, treba je bilo pustiti davka prost eksistenčni minimum; naravno je bilo, da se bolj obdavčijo dohodki, ki prihajajo iz virov, kjer je kaka trajna zaloga, podlaga, ki ima poleg dohodkov še svojo vrednost, kakor dohodki iz zemljišča, velikega kapitala. Pravičnost je zahtevala, da je novi davek progresiven, to je, čim večji so letni dohodki, tem višje je nastavljena davčna mera; pri nas raste davčna mera od 1/10% pa do 5%, ne da bi kdaj popolnoma dosegla zadnjo mero.

Mora se reči, da je to gotovo bolj pravičen davek samnasebi, na drugi strani je pa zopet tako zvit in umetno razpeln, da se zgode večkrat velike krivice, če kdo ne pozna tozadevnih pogojev določil. Nič ni redkega, da pokaže ta davek najbolj kričečo neenakomernost v nalaganju, kar mora najhujše žaliti prizadetega in kar večkrat povzroči, da se med ljudstvom izgubi zaupanje v pravičnost in zaupanje do gosposke. Tukaj vlada lahko velika svojevoljnost. Pri nalaganju namreč sodelujejo davkoplačevalec, okr. glavarstvo kot davčna oblast in pa cenilna komisija, ki pa ima svoje zaupne moče po deželi. Že samo to, da ta davek ni stalen, ampak se odmerja vsako leto, lahko povzroči nepravilnosti in neenakomernost, ker niso vsi uradniki pri glavarstvih enaki. In tudi zaupni močje in drugi faktorji niso zmerom najboljši možje.

Da sodelujejo, kakor je bilo omenjeno, davkoplačevalci sami pri nalaganju, je nasproti prejšnjim dobam nekaj čisto novega. Toda, zato je treba precej ljudske izobrazbe in pa državne zavednosti, ki je mogoča le v ustavnih državah. Potrebno je tudi, da je družba poštena in da je splošno mnenje, na katero se pri osebni dohodnini večkrat opira, kolikor mogoče brez predsodkov.

Zakon, ki urejuje osebno dohodnino, je iz leta 1896. Tu se bo podalo iz tega zakona samo glavne misli. Kdor bo pa imel s tem davkom kaj več opraviti, kar se pogosto zgodi, ker nadlegujejo s tem že tudi male kmete, naj si preskrbi knjižico: »Osebna dohodnina«, sestavi Val. Žun, stane 1 K 20 vin., dobi jo po vsaki bukvarni. V tej knjižici so podani zaporedno dobesedno vsi tozadevni paragrafi in pridejani so

v glavnih potezah odloki finančnega ministrstva.

Osebni dohodnini so podvrženi vsi dohodki vsake osebe, ali natančno rečeno, vsakega samostojnega gospodarstva. Za enoto, za podlago se vzamejo dohodki cele družine, kajti k dohodkom glavarja družine se prištejejo dohodki družinskih članov. Če se zloži letne dohodke posameznikov, kmalu prekašajo 1200 K in tako utemeli davčno dolžnost. In čim večji so dohodki, tem višja je davčna mera. Ni treba misliti, da bi bila ta določba iz spoštovanja do najlepšega bisera človeške družbe, do najmanjše socialne enote, do družine. Državo so vodili drugi oziri. Pred vsem pomeni ta določba olajšanje pri nalaganju in pobiranju davkov in pa večje davke. Res je tudi nekaj na tem, da se lažje in z razmeroma manjšimi stroški gospodari, če se združi več ljudi k skupnemu gospodarstvu. Sicer bi se pa morala ozirati postava, če bi hotela dosledno izpeljati misel o družini kot državni enoti, na velikost in druge izvanredne razmere družine. Zvišati bi se moral eksistenčni minimum, če bi bilo več otrok ali drugih družinskih članov.

Pri nas se ozira postava na to le deloma. Če ima namreč pri gospodarstvu z ne več kakor 4000 K letnih dohodkov gospodar preskrbljevati razven svoje žene več nego dva družinska člana, ki nimajo nič samostojnih dohodkov, tedaj se odbije ena dvajsetina od vseh gospodarjev dohodkov za vsakega takega družinskega člana nad to število. To je tisti znani 173. paragraf, ki je znan pod imenom »otroci so ga izveleki iz prevelikega plačevanja.« — Zopet druga tozadevna določba je, da se sme odbiti od dohodkov stroške za prehranitev družinskih članov (žene, otrok in drugih), ki se uporabljajo trajno v lastnem obratu, pri lastnem gospodarstvu. Toda ta zadnji paragraf se sme uporabljati samo takrat, če se kdo ni poslužil 173. paragrafa in obratno. Na oboje se ne more ozirati. Vsak se bo zato poslužil tistega, kar bo zanj bolj ugodno. — Ozira se pa postava tudi na posebne, izredne družinske in druge razmere. Cenilna komisija ima na prosto dano, da zniža — potrebna je dvetretjinska večina glasov — davek za največ tri stopnje, v kakršne so razdeljeni davkoplačevalci, če so dane izredne obtežilne po vzdrževanju in vzgoji otrok, po dolžnosti, skrbeti za svojece, po trajni bolezni, zadolženosti in posebnih nezgodah ali po vpoklicanju k vojakom ali vojaškim vajam.

K davku podvrženim dohodkom se morajo všeti kratko rečeno vsi prejemki, ki imajo sploh denarno vrednost in pa vrednost uživanega stanovanja in drugih užvanih pravic. Kar kdo podeduje, se pa ne šteje med dohodke. Darila so izključena od vstevanja samo takrat, kadar so izredni dohodki. Kadar se pa taki prejemki ponavljajo bolj ali manj pravilno, jih je prišteti k dohodkom.

Od dohodkov se odbijejo vsi stroški za doseg teh dohodkov, zavarovanja in vzdrževanje dohodkov. Sem spada torej poprava in letna obraba (kakih 10% vrednosti) gospodarskega orodja in poslopja; odštejejo se tudi stroški za gnojila, pota, plotove, plača poslom in drugim delavcem, davki s prikladami vred, zavarovalnina gospodarskega in drugega poslopja pri kaki zavarovalnici itd. In kar je zelo važno, smejo se odšteti tudi vsakoletne obresti od dolgov, ki se pa morajo verjetno dokazati in pa vsa druga dohodke trajno zmanjšujoča bremena, kakor izgovorjeni užitki. — Na vzorcu, ki se ga dobi za napoved osebne dohodnine, so posamezni oddelki za razne vrste dohodkov (A iz zemljiške posesti, B iz poslopja, C iz samostojnih podjetij in opravil, D iz službenih prejemkov, E iz glavnih imovine, F o drugih dohodkih) in za vsak oddelki so v kratkem podana navodila, kako je treba izpolniti. Za veljavnost napovedi pa zadostuje, če se izpolni le zadnji oddelki na desni, spodaj na prvi strani, kjer se označi skupna vsota vseh dohodkov in če se podpiše lastnoročno na drugi strani vzorca.

Važno je, da se je določilo, da se od osebne dohodnine ne plačujejo naklade in doklade (deželne, občinske in časi tudi druge), ki večkrat presegajo državni davek. Da so pa v to privolili zastopniki dežel, so te dobile nadomestilo, da dobe vsako leto po razmerju drugih davkov donesek 6 mil. K. In za kar še prekaša osebno - dohodninski davek omenjeno vsoto, se porabi deloma za stroške nalaganja in pobiranja, deloma se pa to odpiše na drugih davkih (na zemljiškem davku 10%, ki se pa lahko zvišala na 15%). Osebna dohodnina je zato razmerno po vsej Avstriji enako visoka.

Če primerjamo razne vrste davkov po višini, je osebna dohodnina na drugem mestu. Največ nese državi hišno-najemninski davek, ki pride vpoštev predvsem v mestih, namreč skoro 86 milijonov kron (številke so iz državnega proračuna za leto 1909), osebna dohodnina pa nese skoro 65 milijonov kron. Zemljiški davek pa znaša samo 53 milijonov kron. Iz tega se vidi, da je osebna dohodnina zelo važen davek.

Nekaj posebnega pri osebni dohodnini je, kakor že omenjeno, njeno nalaganje. Da se poišče za davku zavezane osebe, imajo davčna oblastva po deželi zaupne moše, ki jih imenuje deželni odbor. In tudi občine, to je županstva se pozovejo, da podajo imenik tistih, ki se o njih domneva, da so zavezani plačevati osebno dohodnino. Davčna oblast pošlje potem takim osebam vzorce, ki jih morajo izpolniti. Če jih izpolnijo pomanjkljivo, jim dopošlje cenilna komisija pomisleke in natančna vprašanja, na katera se mora topet odgovoriti. Cenilna komisija za vsak političen okraj obstoji deloma iz voljenih, deloma od finančnega ministra imenovanih članov. Volilno pra-

vico imajo samo tisti, ki plačujejo osebno dohodnino. Cenilna komisija poišče dohodne razmere in določa davčne postavke. Določeni znesek se naznanja s plačilnim nalogom. Izpisek iz vseh izdanih plačilnih nalogov se razgrne skozi 14 dni pri okrajnem glavarstvu na vpogled osebni dohodnini zavezanim osebam dotičnega okraja. Na ta način se je skušalo vplivati na poštenost in javno mnenje, da bi se ne dajale neresnične napovedi, ker ima drug davkoplačevalec, ki morebiti natančno pozna dotične premoženjske razmere, pravico vpogleda.

Zoper odločitev in odmero cenilne komisije je dana pritožba na prizivno komisijo, ki obstoja v vsaki deželi. Priziv se vloži kolka prosto pri okrajnem glavarstvu. Predno se pa sestavi priziv, je dobro, če se zahteva pri okrajnem glavarstvu, da se mu na drobno pojasni, na kaki podlagi se mu je odmerila osebna dohodnina. Po postavi je treba to prošnjo kolekovati s kolkom 1 K, pa navadno ustrezajo tudi nekolkovani prošnji. Na ta način se dobi trdna podlaga za pritožbo.

Kakor skoro pri vsakem zakonu, so tudi tukaj kazenske določbe. Kdor vedoma, to je z namenom, da bi se odtegnil resničnemu davku, poda neresnične podatke, ga navadno kaznujejo z dva — ali večkratnim na ta način pridobljenim zneskom ali pa z malim zaporom. Za večje kazni pa niso pristojna okrajna glavarstva, ampak sodišča.

Zanimivo je, kako hočejo zdaj pri nas spremeniti osebno-dohodninski davek. Kdor bi ne bil oženjen oziroma omožen, bi se mu zvišala davčna mera za 15%, pri zakonski dvojici brez otrok pa za 10%. Če bi se uveljavil ta načrt, tedaj gorje starim fantom in devicam!

Društvene vesti.

Suha. Ljudska knjižnica »Belca« priredi v nedeljo, dne 20. avgusta, ob pol 4. uri popoldne v prostorih g. Jakoba Basaja na Suhi »Domna«, narod. igro s petjem v petih dejanjih. Po igri je vrtna veselica s petjem in šaljivo pošto. Pričakujemo, da nas bodo, kakor vedno, tudi sedaj obiskali vsi prijatelji naše knjižnice in s tem pokazali, da hočejo podpirati naše izobraževalno delo, ki se tako lepo razcvita. Uljudno vabimo vse prebivalce Kranja in njegove širne okolice, da obiščejo dne 20. t. m. v obilnem številu našo prijazno vasico in dajo s tem knjižnici »Belci« novih moči in novega poguma za nadaljno izobraževalno delo. Prireditelj se vrši ob vsakem vremenu. Cene so zmerne. — Veselica z vsem sporedom se ponavlja v nedeljo, dne 27. avgusta, na niški semenj. K obakratni obilni udeležbi uljudno vabi odbor.

Kmetska knjižnica v Radečah pri Zidanem mostu vabi na svojo desetlet-

nico, ki se vrši na angeljsko nedeljo, dne 3. septembra 1911, v Radečah s sledečim sporedom: Ob pol 8. uri zjutraj: Mladeniški izobraževalni tečaj. Vodi ga preč. g. dr. Janez Ev. Krek. Ob pol 10. uri: Sprejem došlih gostov pri Franc Josipovem savskem mostu v Radečah. Ob 10. uri: Sveta maša v župni cerkvi s cerkvenim govorom preč. g. dr. J. E. Kreka. Po sveti maši slavnostni občni zbor v prostorih Narodnega doma, po občnem zboru se izroči diploma za častnega člana velikemu dobrotniku slovenske mladeniške organizacije visokorodnemu g. vitezu Nikolaju plem. Gutmannsthalu. Ob pol 1. uri: Kosilo. Ob 2. uri popoldne litanijske. Po litanijah se vrši v prostorih Narodnega doma v Radečah ljudska veselica v sledečem redu: 1. J. Vodovipec: Himna Slovenske Straže. Poje cerkveni pevski zbor. 2. Slavnostni govor preč. g. dr. Jan. Ev. Kreka. 3. Narodna igra s petjem v petih dejanjih: »Domen«. Spisal Ivo Česnik. Po predstavi poje cerkveni pevski zbor ter svira tamburaški zbor pod vodstvom g. organista Fr. Vozel naslednje točke: a) Volarič: Gospodov dan. b) Kimovec: Češčena Marija. Triglasen ženski zbor. c) Siegel: Na slovenski zemlji. Tamburaški zbor. d) V. Parma: Čolnčku. Poje cerkveni zbor. e) *** Za jedan časak. Tamburaški zbor. — Prosta zabava. Srečolov. — Opozorjamo posebej vsa naša okoliška izobraževalna društva, naj pošljejo k dopoldanskemu tečaju, katerega bo vodil preč. g. dr. J. Krek, mladeniče v obilnem številu. Na veselo svidenje dne 3. septembra v Radečah!

Stari trg pri Ložu. Dne 9. julija je priredilo izobraževalno društvo predavanje. Predaval je gospod bogoslovec Škrbec o zgodovini orožja. Opisal nam je orožje od preproste kamenite sekire prazgodovine do modernih pušk, topov in strojnih pušk. Zelimo, da bi nas gospod predavatelj še večkrat razveselil s kakim predavanjem.

Prodaja se hišica

sredi vasi Gorica 20 minut od Radovljice obstoječa iz 2 sob, kuhinje, kleti in hleva, zraven ste tudi 2 nji 5 m. p. in nekaj kozolca. Cena vsemu posestvu 19000 kron. Posestvo bi bilo prav pripravno za kakšno obrtniko, ali delavca. — Več se poišče pri posredovalcu Francu Papler, Doslovce p. Zirovnica, Gorenjsko. 2459

Mizarski pomočnik

se sprejme pri Janezu Šetina, Zbilje št. 5 p. Smednik. 2456

Vijake

razne moči za

stiskalnice

(preše)

izdeluje

A. Tomšič

kovač, Verd, p. Urhnik.

1904

Daje po **$4\frac{3}{4}\%$** **Vzajemno podporno društvo v Ljubljani**

Kongresni trg 19

registrovana zadruga z omejenim poroštvom

Kongresni trg 19

sprejema hranilne vloge vsak delavnik od 8. do 12. ure dopoldne in jih obrestuje - po $4\frac{3}{4}\%$ Rentni davek plačuje društvo samo. Daje tudi svojim članom predudjme na osebni kredit, vračljive v 7 in pol letih (90 mesecih ali 390 tednih) v tedenskih, oziroma mesečnih obrokih, kakor tudi posojila na zadolžnice in menjice.

brez odbitka, tako, da dobi vlagatelj od vsakih vloženih 100 K čistih 4 K 75 v na leto.

2553

Dr. Fr. Dolšak l. r.,
zdravnik v Ljubljani, podpredsednik,

Prelat A. Kalan l. r.,
predsednik.

Kanonik I. Sušnik l. r.,
podpredsednik.

Avstrijska družba z omej. jamstvom za Benz-motorje, Dunaj X., Mannhartgasse 4.

Lüksusavtomobili

DINAMI

BENZ

- DIESEL -
- SESALNI PLINO -
- BENZOL -
- NASUROVO OLJE -
- BENZIN -
- ELEKTRO -

MOTORJIKompletne
Električne centrale

856

Glavne zastopstvo za Kranjsko: Zavod za tehnične in elektrotehnične naprave, Ljubljana, Dunajska cesta. Istotam so motorji na ogled.

Tovarni in špedicijski vozovi

Najboljša in najsigurnejša prilika za štedenje!

Denarni promet do 31. decembra 1910
čez 87 milijonov kron.

Lastna glavnica K 608.996.84

Stanje vlog dne 31. decembra 1910
čez 21 milijonov kron.

LJUDSKA POSOJILNICA

registrovana zadruga z neomejeno zavezo

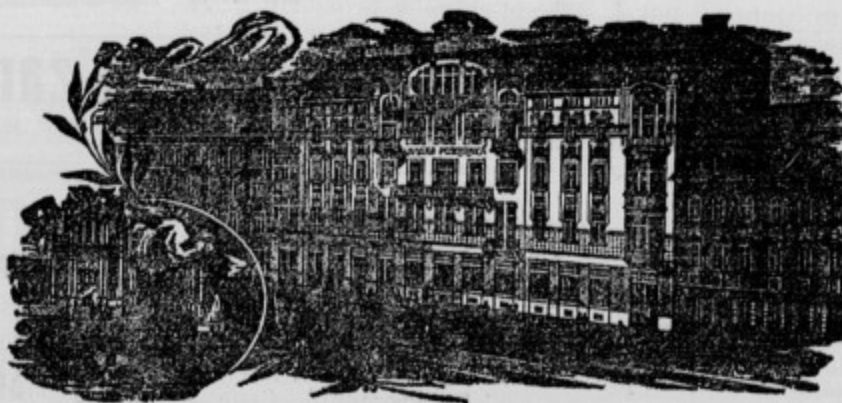
6

Ljubljana, Miklošičeva cesta št. 6, pritrilje, v lastni hiši nasproti hotela „Union“ za frančiškansko cerkvi

sprejema hranilne vloge vsak delavnik od 8. ure zjutraj do 1. ure popoldan ter jih obrestuje po

 $4\frac{1}{2}\%$

brez kakega odbitka, tako da prejme vložnik od vsakih vloženih 100 kron čistih 4.50 kron na leto.

Za nalaganje po pošti so poštno-hran. položnice na razpolaganje. Sprejema tudi vloge od svojih zadrugnikov na tekoči račun ter daje istim posojila proti vknjižbi z in brez amortizacije, na osebni kredit (proti poroštvu) in zastavi vredn. papirjev. Menjice se najkulant. eskompirajo.

Dr. Ivan Šusteršič, predsed. Josip Šiška, stolni kanonik, podpredsed. Odborniki: Anton Belec, posestnik, podjetnik in trgovec v Št. Vidu n. L. Fran Povše, vodja, graščak, državni in deželni poslanec. Anton Kobl, deželni poslanec, posestnik in trgovec, Breg p. B. Karol Kauschegg, veleposesnik v Ljubljani. Matija Kolar, stolni dekan v Ljubljani. Ivan Kregar, podpredsednik, trg. in obrt. zbornice in hišni posest. v Ljubljani. Fran Leskovic, hišni posestnik in blagajnik »Ljudske posojilnice«. Ivan Pollak ml., tovarnar. Karol Pollak, tovarnar in posestnik v Ljubljani. Gregor Šilbar, župnik na Rudniku.